Hur Sverige styrs

Regeringsformen 11 kap Rättskipningen

Olof Petersson

Sammanfattning

Domstolar

Domare

Lagprövning

Bakgrund

Politik och juridik

All offentlig makt i Sverige utgår från folket (RF 1:1)
Den offentliga makten utövas under lagarna (RF 1:1)

Domstolarnas självständighet

- KU 1809: ”en domaremakt, självständig under lagarna, men ej självhärskande över dem”
- Europakonventionen art. 6: ”en rättvis och offentlig förhandling inom skälig tid och inför en oavhängig och opartisk domstol, som upprättats enligt lag”

Domstolarna

RF 11:1

1 § Högsta domstolen, hovrätterna och tingsrätterna är allmänna domstolar. Högsta förvaltningsdomstolen, kammarrätterna och förvaltningsrätterna är allmänna förvaltningsdomstolar. Rätten att få ett mål prövat av Högsta domstolen, Högsta förvaltningsdomstolen, hovrätt eller kammarrätt kan begränsas genom lag.

Andra domstolar inrättas med stöd av lag. I 2 kap. 11 § första stycket finns bestämmelser om förbud mot inrättande av domstolar i vissa fall.

I Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen får endast den som är eller har varit ordinarie domare i någon av domstolarna tjänstgöra som ledamot. Vid övriga domstolar ska det finnas ordinarie domare. Undantag härifrån får dock göras i lag i fråga om domstolar som har inrättats för handläggningen av en viss bestämd grupp eller vissa bestämda grupper av mål.

Allmänna domstolar	Förvaltningsdomstolar
Högsta domstolen	Högsta förvaltningsdomstolen
Hovrätter	Kammarrätter
Tingsrätter	Förvaltningsrätter

Specialdomstolar, t ex:
- Arbetsdomstolen
- Marknadsdomstolen
- Migrationsdomstolar

Ordinarie domare

Domstolsprocessen

RF 11:2

2 § Bestämmelser om domstolarnas rättskipningsuppgifter, om huvuddragen i deras organisation och om rättegången, i andra hänseenden än som berörs i denna regeringsform, meddelas i lag.

Rättegångsbalken
Förvaltningsprocesslagen

Allmänna domstolar
Förvaltningsdomstolar

Rättskipningens självständighet

RF 11:3

3 § Ingen myndighet, inte heller riksdagen, får bestämma hur en domstol ska döma i det enskilda fallet eller hur en domstol i övrigt ska tillämpa en rättsregel i ett särskilt fall. Ingen annan myndighet får heller bestämma hur dömande uppgifter ska fördelas mellan enskilda domare.

Dömande uppgifter:
Döma i det enskilda fallet, tillämpa en rättsregel i ett särskilt fall
Ingen myndighet får påverka, inte heller riksdagen

Rättsstaten

”Det är att föredra att lagen härskar framför att någon medborgare gör det”

Aristoteles, Politiken 3:16 (c 330 f Kr)

”Land skall med lag byggas”

Upplandslagen 1296, Frostatingsloven 1220–1260

”Government of laws and not of men”

John Adams, Constitution of Massachusetts 1780

”Den offentliga makten utövas under lagarna”

RF 1:1

Riksdagen

RF 11:4

4 § Rättskipningsuppgifter får inte fullgöras av riksdagen i vidare mån än vad som följer av grundlag eller riksdagsordningen.

Riksdagen: politik, inte juridik
Riksdagen: stifta lag, inte tillämpa lag

Rättstvister

RF 11:5

5 § Rättstvister mellan enskilda får inte utan stöd av lag avgöras av andra myndigheter än domstolar.

Rättstvister ska avgöras i domstol

Huvudregel med vissa undantag, riksdagen bestämmer genom lag

Utnämningen av ordinarie domare

RF 11:6

6 § Ordinarie domare utnämns av regeringen.

Vid utnämningen ska avseende fästas endast vid sakliga grunder, såsom förtjänst och skicklighet.

Bestämmelser om grunderna för förfarandet vid utnämningen av ordinarie domare meddelas i lag.

Regeringens utnämningsmakt

Sakliga grunder: förtjänst och skicklighet

Domarnämnden

- Lag om utnämning av ordinarie domare
- Företrädare för rättsväsendet
- Förslag, brukar följas av regeringen

Ordinarie domares rättsställning

RF 11:7

7 § Den som har utnämnts till ordinarie domare får skiljas från anställningen endast om

1. han eller hon genom brott eller grovt eller upprepat åsidosättande av skyldigheterna i anställningen har visat sig uppenbart olämplig att inneha anställningen, eller
2. han eller hon har uppnått gällande pensionsålder eller enligt lag är skyldig att avgå på grund av varaktig förlust av arbetsförmågan.

Om det krävs av organisatoriska skäl, får den som har utnämnts till ordinarie domare förflyttas till en annan jämställd domaranställning.

Domares oavsättlighet

Undantag:

Brott etc: ”uppenbart olämplig”

Pension, ”varaktig förlust av arbetsförmågan”

Åtal mot högsta domare

RF 11:8

8 § Åtal för brott i utövningen av en anställning som ledamot av Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen väcks i Högsta domstolen.

Högsta förvaltningsdomstolen prövar om en ledamot av Högsta domstolen ska skiljas eller avstängas från sin anställning eller vara skyldig att genomgå en läkarundersökning. Om en sådan talan avser en ledamot av Högsta förvaltningsdomstolen, prövas den av Högsta domstolen.

Talan enligt första och andra styckena väcks av riksdagens ombudsman eller justitiekanslern.

Åtal mot domare i HD eller HFD

Åtal väcks av JO eller JK

Åtalet prövas i högsta instans

- HD-ledamot ställs inför rätta i HFD
- HFD-ledamot ställs inför rätta i HD

Avsked av andra ordinarie domare

RF 11:9

9 § Har en ordinarie domare skilts från anställningen genom beslut av en annan myndighet än en domstol, ska han eller hon kunna begära att beslutet prövas av domstol. Vid en sådan prövning ska ordinarie domare ingå i domstolen. Detta gäller också beslut varigenom en ordinarie domare har avstängts från utövning av sin anställning, ålagts att genomgå en läkarundersökning eller meddelats en disciplinpåföljd.

Andra ordinarie domare än justitieråd (HD och HFD)

Statens ansvarsnämnd
- Överklagande prövas av domstol
- Endast en domare kan döma en domare

Domares rättsliga ställning

RF 11:10

10 § Grundläggande bestämmelser om ordinarie domares rättsställning i övrigt meddelas i lag.

Bestäms av riksdagen

Lag, inte regeringsförordning etc

Krav på medborgarskap

RF 11:11

11 § Ordinarie domare ska vara svenska medborgare. I övrigt får krav på svenskt medborgarskap för behörighet att utöva rättskipningsuppgifter uppställas endast i lag eller enligt förutsättningar som anges i lag.

Ordinarie domare: svensk medborgare

Andra anställda vid domstolarna

RF 11:12

12 § För andra anställda vid domstolarna än de ordinarie domarna tillämpas 12 kap. 5–7 §§.

Som andra statligt anställda

Resning och återställande av försutten tid

RF 11:13

13 § Resning i ett avgjort ärende samt återställande av försutten tid beviljas av Högsta förvaltningsdomstolen eller, om det anges i lag, av en lägre förvaltningsdomstol, när det gäller ett ärende för vilket regeringen, förvaltningsdomstol eller förvaltningsmyndighet är högsta instans. I annat fall beviljas resning och återställande av försutten tid av Högsta domstolen eller, om det anges i lag, av en annan domstol som inte är en förvaltningsdomstol.

Närmare bestämmelser om resning och återställande av försutten tid får meddelas i lag.

Omprövning

- Undantag från huvudregeln
- Möjlighet att ta upp ett tidigare avgjort mål

Lagprövning

RF 11:14

14 § Finner en domstol att en föreskrift står i strid med en bestämmelse i grundlag eller annan överordnad författning får föreskriften inte tillämpas. Detsamma gäller om stadgad ordning i något väsentligt hänseende har åsidosatts vid föreskriftens tillkomst.

Vid prövning enligt första stycket av en lag ska det särskilt beaktas att riksdagen är folkets främsta företrädare och att grundlag går före lag.

Andra stycket 1975–2010:

Har riksdagen eller regeringen beslutat föreskriften, skall tillämpning dock underlåtas endast om felet är uppenbart.

Juridik och politik

Rättslig normhierarki

Grundlag	Riksdagen
Lag	Riksdagen
Förordning	Regeringen
Andra föreskrifter	Myndigheter, kommuner

Får inte tillämpas:

- Strider mot överordnad rättsnorm
- Fel i beslutsprocessen

Riksdagen folkets främsta företrädare

Grundlag går före lag

Hur Sveriges styrs

Olof Petersson

https://www.youtube.com

www.olofpetersson.se/hursverigestyrs

hursverigestyrs@gmail.com

Senast ändrad 2019-09-20